

SOCIALE LÆRINGSTEORIER – INDLEDNING

Anne Maj Nielsen & Peter Berliner

I psykologien har det længe været diskuteret, hvordan sociale samspil og forhold kan have betydning for menneskers læring. Allerede de tidlige udviklingspsykologiske teorier opererede med forestillingen om, at karakteren af samspil mellem børn og deres omsorgsgivere havde betydning for, hvordan barnet kom til at opfatte verden og sig selv. Dette kan karakteriseres som en form for relationel læring, dvs. en social læring, der også bidrager til kognitive læreprocesser.

I dette temanummer om sociale læringsteorier er der fokus på de relationelle sider af læring. Artiklerne præsenterer en bredere forståelse af læring end den, der knytter sig til formel undervisning – og i nogle af dem argumenteres der for, at sådanne sociale læringsprocesser muligvis er særlig bæredygtige i kraft af netop deres sociale – men også materielle – forankring. Nogle af artiklerne rummer overordnede overvejelser om, hvad der kan forstås ved sociale læringsprocesser, og åbner for nye refleksioner om dette og om forestillinger om bæredygtige læringsprocesser. Andre artikler præsenterer undersøgelser af sociale læringsprocesser, så vi får mulighed for indsigt i variationer og nuancer i sådanne processer. Samlet set præsenterer artiklerne både teoretiske refleksioner samt konkrete undersøgelser i forskellige kontekster og læringsmiljøer.

I den første artikel *Sociale læringsprocesser, ulighed, mistrivsel, resiliens og transformation* præsenterer Peter Berliner og Anne Maj Nielsen en oversigt over tre forskellige perspektiver på sociale læringsteorier. Det vedrører dels social læring forstået som sammenhænge mellem uddannelse og lige sociale og samfundsmæssige muligheder, herunder spørgsmål om social læring forstået som forebyggelse af mistrivsel relateret til manglende uddannelse. Dels vedrører det spørgsmål om social læring som samfundsmæssige og kulturelle læringsprocesser, hvor ressourcer prioriteres og anvendes til at give særlige muligheder igennem politiske beslutninger, ressourcetildelinger, opbygning af institutionelle praksisser samt oplysning af befolkningen. Endelige vedrører artiklens tredje perspektiv begrebet om social læring i forhold til teorier om opbygning af resiliente lokalsamfund. Artiklen afsluttes med overvejelser om sociale læringsteorier i et fremtidsperspektiv.

I artiklen *Pædagogisk bæredygtighed – fra dyade til verdenssamfund* rejser Hans Månsson diskussion om en revitalisering af begrebet social bæredygtighed som en ny ledetråd inden for pædagogisk tænkning og som en mulig vej mod et samfund, der tager hånd om alle, og hvor alle får mulighed for at deltage aktivt på egne præmisser. I artiklen præsenteres et omfattende

overblik over forskning, der både omfatter affektiv tilblivelse, selvudvikling i sociale samspil, sådanne samspils forankring i socio-økologiske miljøer og samfundsmæssig systemteori. Dette lægger op til refleksioner om bæredygtig pædagogik som en bevidst og tilstræbt handling med henblik på at skabe, konsolidere og videreudvikle social kapital i et fællesskab eller i samfundet som helhed. Det begrundes bl.a., at der er brug for forskning i tillidens inkluderende eller ekskluderende virkninger i teori og praksis og for at udvikle et almenmenneskeligt og almenpædagogisk grundlag for, hvordan sociale fællesskaber på alle niveauer mest effektivt trækker på menneskers sociale egenskaber og tilskyndelse til at skabe fælles mening.

Sociale læreprocesser som analytisk begreb er forfattet af Lene Tanggaard og Thomas Szulevicz, der diskuterer spørgsmålet om, hvad der egentlig menes og kan forstås ved 'det sociale' i de mange teorier om social læring. Deres diskussion tager afsæt i, at social læring i mange sammenhænge betragtes som et særligt aspekt af læring og at social læring fx forudsætter sociale samspil. I stedet åbner de med perspektiver fra aktør-netværk-teori, landskabsantropologi og situeret læring for blikke på det sociale som bevægelser, hvor noget samles op, gøres og re-associeres. I artiklen demonstrerer forfatterne med en række empirisk baserede eksempler, hvordan bevægelses- og 'samle-op'-perspektiver giver et særligt blik for rum og for materialiteter. Dermed bliver praksisfællesskaber ikke blot relationelle sammenhænge og samspil. Det sociale omfatter også særlige rumlige/stedlige/materielle praksisser og deres udfoldelse.

Lone Svinth fokuserer i sin artikel *Pædagogers åbenhed for børnenes perspektiver og børns deltagelsesmuligheder i pædagogisk tilrettelagte aktiviteter* på hvordan pædagoger i samspil med børn i aktiviteter i børnehaven kan åbne muligheder for børns erfaring og læring ved at inddrage og engagere dem, når pædagogen tilstræber at forstå barnets perspektiv i det levede samspil. Gennem en række eksempler på samspilssituationer viser Svinth, hvordan børns engagement og deltagelse i aktiviteterne næres af pædagogernes bestræbelse på at forstå barnets perspektiv i situationen, ligesom der er eksempler på, hvordan børn trækker sig tilbage, ikke deltager og får begrænsede muligheder for at lære det, den pædagogisk igangsatte aktivitet tilstræber, når pædagogen ikke åbner for barnets oplevelse og perspektiv. I artiklen definerer Svinth en række barrierer, der har betydning for pædagogens muligheder for at tilstræbe en åbenhed for børnenes perspektiver og samtidig anlægge et pædagogisk perspektiv i samspil med børnene. Artiklen giver stof til diskussion af, hvordan det er hensigtsmæssigt at arbejde pædagogisk med de sociale samspil mellem pædagoger og børn, og hvordan disse samspils karakter bidrager til børns muligheder for læring og selvforståelse.

Line Engel Clasen og Kristine Jensen de López præsenterer i artiklen *Sociale læreprocesser i den pædagogiske praksis – LæseLeg: et konkret svar på Ny Nordisk Skole?* resultater af en undersøgelse af den pædagogiske intervention 'Læseleg' i ni børnehaver i Danmark, og hvordan den har virket

på pædagogernes oplevelser af aktiviteten 'læsning', deres forståelser af børnene i børnehaven og deres opfattelser af deres professionelle identitet. I artiklen viser forfatterne, hvordan pædagogernes arbejde med den nye metode tilbyder børnene nye læringsmuligheder, og samtidig hvordan pædagogernes erfaringer med at bruge metoden bidrager til pædagogernes læring, både i form af nye refleksioner om egen professionalitet og i form af nye forståelser af de børn, de arbejder med.

I artiklen *Nysgerrighed udvider fællesskaber – overskridelse af inklusion som sorteringsteknologi* er det empiriske materiale fra indskolingsperioden, hvor Karen-Lis Kristensen undersøger inklusionsproblematikker i en første-klasse. I artiklen demonstrerer hun, hvordan kategoriale forståelser af forskelle (med et gennemgående eksempel i form af lærergruppens forståelse af et barn som havende ADHD-symptomer) producerer særlige vanskeligheder og begrænsninger for dette barn. Forfatteren, der både har arbejdet som PPR-psykolog og som forsker i klassen, har inddraget både børn og lærere i arbejdet med intense historiske øjeblikke, der åbner for gensidig nysgerrighed og fællesskabende dialoger om deltagernes oplevelser af praksis. Gennem disse socialt forandrende processer overskrider deltagerne i fællesskab nogle af de kategoriale forskellighedsopfattelser, og der skabes muligheder for mere intersubjektivt åbne relationsmåder i klassen.

I *Kontemplativ opmærksomhedskultur i skolen* præsenterer Anne Maj Nielsen og Marie Kolmos resultater af en kvalitativ undersøgelse af arbejdet med kontemplativ undervisning i en 6. klasse gennem et skoleår. I kontemplativ undervisning inddrager lærerne forskellige aktiviteter, der giver mulighed for fordybelse, fx i et fagligt emne eller gennem meditative øvelser og andre aktiviteter, der kan forbinde elevernes sanselige oplevelser med arbejdet i klassen. Den undersøgte kontemplative undervisning bidrager til at kultivere børns og læreres opmærksomhed, kropslige erfaringer, fælles symboler og sprog på måder, der tilbyder særlige muligheder for deltagelse, samspil, trivsel og læring, og forfatterne konkluderer, at den kontemplative undervisning producerer en særlig opmærksomhedskultur i klassens praksis.

I Kristine Kousholts artikel *Deltagelse på tværs af sociale lærings- og testsammenhænge* præsenteres delresultater af en større undersøgelse af, hvordan de nationale test i folkeskolen får betydning for elevens deltagelse og læreprocesser. Artiklens analyser og eksempler viser, hvordan en elev i udskolingen i forskellige former for test- og evalueringssituationer i skolen deltager på meget forskellig måde og både erfarer og præsterer forskelligt. Artiklen diskuterer og udfordrer den udbredte forståelse af, at test er neutrale afprøvninger af enkeltelevers færdigheder.

Kari Gustafson og Line Lerche Mørck beskriver i artiklen *Forandringslæring med autismediagnoser?*, hvordan unge med sådanne diagnoser fortæller om deres oplevelser af forskellige skoletilbud. Med disse fortællinger som udgangspunkt argumenterer forfatterne for, at der skal inddrages en social praksistilgang som alternativ til det dominerende medicinske paradigme i

tilrettelæggelsen af uddannelses tilbud til børn og unge med diagnoser som fx autisme. Disse tilbud bør udvikles i samarbejde med de diagnosticerede børn og unge, og med særlig øje på deres deltagelse i fællesskabet.

“*Det er en livgivende oplevelse at være i naturen*” – om Fisker- og Fangerhøjskolens sociale læring er titlen på Peter Berliners artikel om sommerhøjskolen, også kaldet ‘Fisker- og fangerakademiet’, for de personer og familier, der ønsker at deltage, i Paamiut i Grønland. Et ophold på denne sommerhøjskole varer ca. to uger, og deltagerne bruger traditionelle metoder til fiskeri, fangst, tilberedning og konservering af fangsten. I artiklen vises det, hvordan der i denne sammenhæng læres gennem visning og erfaringsdannelse i sociale processer, hvor gensidig respekt deltagerne imellem og respekt for naturen forbindes og er nødvendig for at kunne deltage. Disse resultater sammenlignes med andre formuleringer om viden og læring i inuitsamfund og giver grundlag for refleksioner om, hvilke former for samfundsorganiseringer der bidrager til læring af gensidig respekt for både medmennesker og naturressourcer.

I artiklen *Sociale læringsprocesser i psykoedukation for traumatiserede flygtninge* præsenterer Peter Berliner resultater af undersøgelser af læringsprocessen i psykoedukation, som den ser ud fra deltageres perspektiv. Med beskrivelser af en række interviews med deltagere i psykoedukation og udvikling af et community-orienteret tilbud i samarbejde med dem, vises det i artiklen, hvordan der kan skabes fælles mødesteder og mentale rum for beretninger, forståelsesmodeller og løsningsmuligheder fra deltagerne selv. Denne form for psykoedukation omfatter både verbale, narrative og praktisk handlende læringsprocesser med sociale transformationspotentialer i form af både diskursive, handlingsmæssige og materielle udviklinger.

Den afsluttende artikel *Fredsopbygning som social og materiel læring* af Peter Berliner og Jeppe Høj Christensen beskriver den lokale befolknings skabelsen af et fredsområde (Space for Peace) midt i borgerkrigen på øen Mindanao i Filippinerne. Fredsopbygning analyseres som en social læringsproces, der omfatter en transformation og en restoration af det social-økologiske system, der består af det spirituelle, det diskursive, det sociale og fordelingen af materielle ressourcer. Der argumenteres for, at denne læringsproces omfatter langt mere end blot det sociale. Fredsopbygningen er en kontinuerlig læringsproces, som forener folk i fælles respekt for mangfoldighed. Det fælles grundlag for denne respekt findes i den fælleshed som de tre grupper, der lever sammen i Mindanao, lumads, muslimer og katolikker, har fundet igennem lighederne i deres religioners værdier. Religionen forener på denne måde – men giver derved samtidig rum for respekten for diversiteten. Det konkluderes, at skabelsen af fred i Space for Peace er bygget op omkring en helheds- eller systemforståelse, der omfatter diskursive, sociale og materielle komponenter; en stærk religiøs tro, som forener folk i stedet for at adskille dem i gensidigt fjendtlige grupper; og en socialt praktiseret respekt for mangfoldighed. På den måde åbner artiklen for en forståelse af læring som diskursiv, social og materiel.

God læselyst!